

Vandrende lik

Vandreutstillingen Körperwelten, med silikonpreparerte lik i kunstneriske positurer, har skapt debatt i Tyskland, Japan, Østerrike og Sveits. I en nedlagt verkstedhall på Ostbahnhof i Berlin kunne man i sommer få gratis adgang til anatomiprofessor Gunther von Hagens' kroppsverdener – mot å donere seg selv til fremtidige utstillinger.

Demokratisering av anatomikunnskap, kunst eller likskjending? Pressen, kirken, det jødiske samfunn i Tyskland og over seks millioner besøkende kommer ikke frem til konsensus når den grensesprengende utstillingen skal beskrives. Ikke så rart heller, for her kan man se mennesker dissekert og dandert på måter som får våre hjemlige morfologiske samlinger til å virke svært så ordinære.

Et mannlig preparat står i samme positur som prinsen i *Hamlet* da han stiller sitt berømte spørsmål. Men i sin høyre hånd holder ikke preparatet et kranium, men sin egen hud. En annen sitter med blottlagt hjerne ved sjakkbordet. Et foster ligger sammenkrøket i sin mors mage. Dødstidspunktet kunne ikke vært lenge før fullgått svangerskap. Klart dette må skape debatt.

Lederen for det jødiske samfunn i Berlin, Andreas Nachama, har vært utstillingens argeste kritiker. Han uttaler i Helmut Kohls favorittavis *Die Welt* at utstillingen er en naturlig konsekvens av tidligere begivenheter i Tyskland. På oppfordring konkretiserer han kritikken: «Jeg finner det støtende at døde mennesker blir omgjort til kunstobjekter i et land hvor hud fra mennesker i nazitiden ble brukt til fremstilling av lampekjerner.»

von Hagens kommenterer kritikken i et åpent brev, hvor adressaten på tysk maner tilskrives som «svært ærede herr Nachama». Fortsettelsen er ikke like ærbødig: «Med Deres meninger, basert på uvitenhet, setter De det jødiske samfunns omdømme som troverdig moraldannende institusjon i fare. Dette av flere grunner. Ved å konstruere en parallell mellom denne utstillingen og folkemord begår De en uakseptabel avkriminalisering av de nasjonalsosialistiske forbrytelser. Som historiebevisst tysker har jeg flere ganger besøkt konsentrasjonsleirene Buchenwald og Dachau. Med den kunnskap dette har gitt, mener jeg at Deres utspill er en hån mot nazismens ofre. Den gang ble men-

nesker selektert og myrdet. Det er ingen sammenheng mellom dette dystre kapitlet i vår historie og at noen nå velger å donere seg til vitenskapelig arbeid etter sin død.» konkluderer anatomiprofessoren.

Kritikken har vært sterk også fra andre hold. Teologen Ernst Pulsfort i den katolske kirken i Berlin setter von Hagens' argument om frivillighet på spissen. «Hva om jeg ved full bevissthet donerte mitt hode til bowlingklubben? Eller om jeg skrev under et ønske om å bli til såpe etter min død, slik at mine barn kunne tenke på meg hver gang de vasket hendene? Argumentasjonen om frivillighet holder ikke, og for meg er det åpenbart at utstillingen representerer en farlig overskridelse.»

Helkroppsplastinat med egen hud.
Alle foto Morten Jonassen

Teologen arrangerer en dødsmesse for de 25 plastinerte utstillingsobjektene på Ostbahnhof for å markere avstand.

Positiv respons fra medisinsk hold

«Er det forenlig med medisinsk etikk når preparering og fremstilling av døde mennesker går fra å være et medisinsk fag ved universitetene til å bli kunsthåndverk?» Slike spørsmål er blitt stilt i leserbrev til det medisinske tidsskriftet *Medical Tribune*. På lederplass skriver sjefredaktør dr.med. Ulrike Hennemann at kunnskap om menneskekroppens anatomi bør være tilgjengelig for flere enn bare medisinerere.

«Folkeopplysning er vår tids motto, og i så måte treffer utstillingen midt i blinken. Hvor motiverende og inntrykksfullt må det ikke være for pasienter selv å få se hvordan hjertets blodforsyning kan gå tett dersom man ikke bekjemper risikofaktorer som nikotin og høye kolesterolverdier,» hevder hun retorisk. «Utstillingen gir innblikk i kroppens verdener på en måte som verken et medisinstudium eller kirurgisk arbeid kan muliggjøre. von Hagens' preparerte mennesker kan i tillegg bidra til en åpnere dialog mellom pasient og lege omkring sykdom og død,» skriver redaktøren.

Tina Turner og assistentlege Skjøstad

I gjesteboken finner vi Tina Turner som representant for begeistrede besøkende. «Thank you for such an examination of the human body. I look forward to see it again. Thank you very much for your time and such wonderful moments,» skrev rockens grand old lady på utstillingens forrige stoppested i Köln.

Ved siden av gjesteboken ligger en annen bok med kommentarer fra mennesker som har donert seg til von Hagens' arbeid og som allerede er blitt til plastinatpreparater. Kjønn og fødselsdato står oppgitt. De yngste er født i 1980-årene.

«Jeg er selv lege, men dessverre ingen anatom. Preparatenes kvalitet og skjønnhet er jeg likevel i stand til å bedømme,» skriver en kvinne, født 1.6. 1959.

Udødelighet går igjen som en besnærende tanke for de yngste. De eldre oppgir gjerne muligheten til å kunne gi sin kropp som bidrag til medisinsk forståelse som beveggrunn for sin avgjørelse. Hver femte som har

Skivepreparat

sett utstillingen, har i hvert fall fått gratis adgang ved å signere de nødvendige papirer.

Undertegnede besøkte «Körperwelten» i Berlin sammen med en kollega av Tina Turner, nemlig assistentlege Ketil W. Skjøstad ved øre-nese-hals-avdelingen ved Regionssykehuset i Trondheim. (Siden nøyaktighet, om mulig, i større grad tilstrebes i Tidsskriftet enn i andre redaksjoner jeg har arbeidet for, må det bemerkes at Skjøstad, i motsetning til Turner, tjener til sitt daglige brød på andres struper.) Likheten mellom de to besøkende stopper ikke ved det rent yrkesmessige. Kanskje vel så relevant i denne sammenheng er deres felles begeistring for anatomiutstillingen.

– Dette var en lærerik oppfriskning av anatomi, sier Ketil W. Skjøstad, som studerte medisin ved Humboldt-universitetet i Berlin rett etter murens fall.

– Atskillig mer estetisk og vakkert enn hva man er vant med fra disseksjonssalen. Måten preparatene presenteres på, gir en følelse av dybde. Det oppleves som de er frosset i en bevegelse, noe man knapt kan si om preparater som ligger på et disseksjonsbord. Fraværet av formalineimen er også bare av det gode.

I tillegg til å gi et annerledes og bedre blikk inn i anatomiens verden, kan utstillingen bidra til at folk får et mer naturlig forhold til døden. I og med at de færreste noen gang har sett et dødt menneske, er den ekte døden tabu i vår tid. Man burde heller reagere på lemlestelse og brutale mord på film og i dataspill, fremfor å kritisere en utstilling

som denne der døde mennesker fremstilles på en flott måte. For den som har dissekert selv, er det imponerende å se hvor mye arbeid som må ligge bak, mener assistentlegen.

Professor von Hagens og hans plastinasjonsteknikk

Det har Skjøstad helt rett i, for et team på 20 kvinner og menn brukte 8 000 arbeidstimer på å dissekere og preparere utstillingens største objekt «Rytter på steilende hest». Hesten ble gjennomspylt med 12 000 liter alkohol og 8 000 liter acetone for å fjerne fuktighet og fett. Det ferdige preparatet veier ett tonn, og den totale prepareringskostnaden beløper seg til i overkant av to millioner kroner.

Plastinasjonsteknikken ble utviklet i 1978 av Gunther von Hagens (f. 1945) selv da han arbeidet ved det anatomiske instituttet i Heidelberg. Teknikken er i korte trekk følgende: Preparatene frysetørkes og fett fjernes ved bruk av løsemidler i romtemperatur. De tørre og fettfrie preparatene legges så i en løsning av kunststoff, f.eks. silikon eller polyester. I vakuum ekstraheres løsemidlet samtidig som kunststoff blir trukket inn i preparatene. Til slutt blir preparatene herdet ved hjelp av gass, lys eller varme, alt etter hvilket kunststoff som er benyttet.

«Jeg drives av gigantomani,» sier den 56 år gamle anatomi-professoren til ukemagasinet Stern. For å kunne imøtekomme den økende etterspørselen har han grunnlagt megainstituttet Plastination City, med 200 medarbeidere i den kinesiske boombyen Dalian. Han planlegger å kunne arrangere flere parallelle Körperwelten-utstillinger rundt om i verden. Et menneskemuseum er også på planleggingsstadiet. I von Hagens' hode planlegges kontinuerlig nye plastinater. I nær fremtid skal publikum kunne beskue en stum operasanger med åpent bryst, utspilte lunger og blottlagte stemmebånd. I fryserommet på laboratoriet ligger en dypfrost kamel som også skal gjenfødres som plastinat.

Konformitet har visstnok aldri kjennetegnet von Hagens. Som 23-årig DDR-borger ble han kastet i fengsel fordi han protesterte mot Sovjets innmarsj i Praha. Ettersom han også forsøkte å flykte til Vesten, ble han sittende i to år. Når han i dag blir spurt om denne tiden, snakker han ikke om bortkastede år og elendige soningsforhold. Tvert imot understreker han at han følte seg svært fri og tilfreds. «Dessuten var det et privilegium å få lære DDR å kjenne fra innsiden,» sier han.

Og inngangsbilletten?

Hva mener så jeg om utstillingen? Som tidligere bladfyk i VG har jeg sannsynligvis ikke mottatt færre og mindre oppsiktsvekkende inntrykk enn andre. Likevel velger jeg en trygg og godt utprøvd strategi fra pressen. Hvorfor forsøke seg på kloke betraktninger når man kan låne bedre formuleringer av

Helkroppspplastinat av gravid kvinne i 5. måned

andre? Med takk til den liberale berlinavisen Tagesspiegel oppsummeres inntrykkene på denne måten: «Det kommer fortsatt til å være mye å si om denne utstillingen. Én ting er derimot allerede klart: Det umiddelbare blåøyde bifall er like betenkelig som den kontante avvissning.» Og for den som måtte lure – i tillegg til en opplevelse rikere ble jeg også 22 tyske mark i inngangspenger fattigere.

Morten Jonassen
morten@jonassen.as
Rønningsbakken 47
7045 Trondheim

Vil du vite mer om utstillingen Körperwelten eller om Gunther von Hagens' prepareringsteknikk, kan Internett-adressen www.koerperwelten.com og e-post-adressen ekklusiv@plastination.com være verdt et forsøk. Ellers vandrer utstillingen videre. Neste stopp er i Brussel fra 22.9. 2001 til 24.2. 2002.